

УДК 336.2

Помулєва В.М.¹, Полякова А. О. ²

¹ старш. викл. НУ «Запорізька політехніка»

² студ. гр. ФЕУ-610 НУ «Запорізька політехніка»

ПОДАТКОВА ЛІБЕРАЛІЗАЦІЯ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

З початком великої війни Україна опинилася в складній ситуації: податкові надходження скоротилися і водночас виникла потреба в рази збільшити фінансування оборони. Також зросла кількість людей, яким потрібна підтримка держави. Перш за все, це внутрішньо переміщені особи і безробітні. При цьому можливості українського уряду залучати кошти на зовнішньому та внутрішньому ринках зменшилися [1].

Саме тому істотно важливо не лише зміцнити армію, а й підтримати економіку країни, створити умови для роботи бізнесу, наповнити бюджет, забезпечити робочі місця.

Так, з перших тижнів російського вторгнення, Верховна Рада України з березня 2022 року ухвалила цілу низку законів, норми яких спрямовані на забезпечення підтримки громадян та бізнесу з метою зменшення податкового навантаження на діяльність суб'єктів бізнесу та стимулювання його розвитку.

Зокрема, це Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану» № 2118-IX від 03.03.2022 [2] (далі – Закон 2118), Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану» № 2120-IX від 15.03.2022 [3] (далі – Закон 2120), Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану» № 2142-IX від 24.03.2022 [4] (далі – Закон 2142), Закон України «Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни» № 2115-IX від 03.03.2022 [5] (далі – Закон 2115), та інші.

Перш за все змін зазнали процедури адміністрування податків і зборів, обліку платників податків, податкового контролю та відповідальності платників податків. Зокрема, відтерміновано строки сплати податків та подання податкової звітності, строки реєстрації податкових накладних, звільнено від відповідальності платників за неподання звітності та несвоєчасну сплату податків, за незастосування реєстраторів розрахункових операцій тощо, запроваджено мораторій на податкові перевірки. Варто зазначити, що Законом 2118 був встановлений мораторій на проведення будь-яких перевірок з питань оподаткування.

Подальші зміни, внесені до ПКУ Законом 2120, Законом 2142, Законом № 2260 від 12.05.2022 р. (набрання чинності з 27.05.2022 р.), Законом № 2719 від 3.11.2022 (набрання чинності з 25.11.2022 р.), Законом України № 2173 від 01.04.2022 р. торкнулися відновлення одних видів перевірок та суттєвого розширення підстав для проведення інших. І вже з 27.05.2022 р. дозволено

всі фактичні та камеральні перевірки, а також документальні позапланові (за визначених підстав). Між тим, на розгляді знаходиться законопроект № 8401 від 31 січня 2023 року, яким передбачається відновлення планових перевірок вже 31.07.2023 р.

Низку змін до ПКУ було прийнято щодо оподаткування та звітності фізичних осіб - підприємців (далі – ФОП). Так, врегульовані питання сплати єдиного податку (далі – ЄП) та ЄСВ фізичними особами - підприємцями, що є платниками єдиного податку, визначені особливості подання звітності на період воєнного стану. Для ФОП, платників ЄП першої та другої групи, на період з 1 квітня 2022 року до припинення воєнного стану на території України, надано право не сплачувати єдиний податок. З 1 березня 2022 року до припинення або скасування воєнного стану в Україні та протягом 12 місяців після припинення воєнного стану надано право не нараховувати та не сплачувати ЄСВ за себе. Тобто ФОП, які є платниками єдиного податку 1 та 2 групи, мають право не сплачувати ЄП та ЄСВ за себе в зазначених вище періодах. Варто звернути увагу, що це є правом, а не обов'язком таких осіб, і рішення щодо сплати ЄП чи ЄСВ така особа приймає самостійно.

Введений єдиний податок за ставкою 2 % від обороту для бізнесу (формат єдиного податку третьої групи), як альтернатива сплати ПДВ та податку на прибуток, для компаній та фізичних осіб з оборотом до 10 млрд. грн. на рік (з квітня ліміт щодо обороту скасовано).

Крім того, з 1 березня 2022 р. скасовано плату за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за землі, що розташовані на територіях бойових дій/тимчасово окупованих, а також які засмічені вибухонебезпечними предметами. Дана норма буде діяти до 31 грудня року, наступного за роком, у якому скасують воєнний стан. За 2022 та 2023 податкові (звітні) роки не нараховується та не сплачується загальне мінімальне податкове зобов'язання за земельні ділянки, що розташовані на вказаних вище територіях.

Аналогічно із землею, за об'єктами оподаткування, що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на тимчасово окупованих територіях, також звільнено від сплати екологічного податку за 2022 рік.

Ключовою умовою, за якою у платників податків у період дії воєнного стану в Україні виникає право не нараховувати та не сплачувати вказані податки, є визначений Кабінетом Міністрів України перелік таких територій. Проте й тут платники стикнулися з проблемами, адже КМУ так і не визначив такий перелік, а перелік, затверджений Мінінтеграції постійно зазнавав змін, до того ж за роз'ясненнями податківців не поширюється на податкові правовідносини. Тому де-факто аграрії все одно мали розрахувати та сплатити ці податки.

У зв'язку з такими колізіями 11.04.2023 р. прийнято Закон України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо звільнення від сплати екологічного податку, плати за землю та податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, за знищене чи пошкоджене нерухоме майно» № 2911, яким унормовано звільнення від вказаних податків у 2022 р. та на поточний 2023 р.

З 5 квітня Верховна Рада звільнила імпорт товарів в Україну від ввізного мита та ПДВ для платників ЄП першої-третьої групи, які сплачують податок за ставкою 2% від обороту, а також встановила спрощену процедуру розмитнення для таких товарів (Закон № 2142). Також повністю звільнено від оподаткування імпорт транспортних засобів громадянами та суб'єктами спрощеної системи [4].

У червні 2022 р. Законом України від 21.06.2022 № 2330-IX «Про внесення змін до ПКУ щодо створення сприятливих умов для діяльності індустриальних парків в Україні» запроваджені податкові пільги для індустриальних парків. Насамперед це звільнення від оподаткування ПДВ та ввізним митом імпорту нового обладнання, звільнення від податку на прибуток протягом десяти років та надання права органам місцевого самоврядування встановлювати пільгові ставки податку на нерухомість і плати за землю (крім земель, нормативна грошова оцінка яких не виконана).

Попри складну ситуацію, з травня Законом України «Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законів України щодо особливостей податкового адміністрування податків, зборів та єдиного внеску під час дії воєнного, надзвичайного стану» № 2260 від 12.05.2022 р., передбачено відновлення податкового обов'язку подання звітності, сплати податків та реєстрації податкових накладних (далі – ПН) і розрахунків коригувань до них у ЄРПН для платників, які мають можливість своєчасно це робити. ПН, не зареєстровані раніше, потрібно було зареєструвати до 15.07.2022 р., а несплачені податки сплатити до 31.07.2022 р. Разом з відновленням роботи СЕА ПДВ, загострилася і проблема блокування реєстрації ПН в ЄРПН, яка набула масового характеру, та часто необґрунтованою.

З метою сприятливих умов для надання благодійної допомоги у воєнний час, парламент передбачив податкові пільги для організацій, які надають благодійну допомогу. Для прикладу, пальне, передане ЗСУ або ТРО, а також гуманітарна допомога не підлягає оподаткуванню ПДВ [1].

Зниження податкового тиску на громадян відзначається деякими пільгами з ПДФО щодо благодійної допомоги. Так, не оподатковується податком на доходи фізичних осіб та військовим збором цільова благодійна допомога, що надається учасникам бойових дій, особам, які проживають у зоні бойових дій, внутрішньо переміщеним особам та особам, які постраждали від нападів агресора, а з вересня звільнена від оподаткування благодійна допомога, яка

виплачується сім'ям поранених і загиблих учасників бойових дій. Змінами також визначено перелік послуг і коштів, які не включаються до оподаткованого доходу волонтера чи учасника неурядової організації, якщо вони отримані від цієї організації.

Варто зауважити, що у 2022 році дозволяється податкова знижка на суму благодійної допомоги в розмірі, що не перевищує 16% річного доходу замість 4%. Отже, громадяни, які надавали благодійну допомогу протягом 2022 року, можуть подати у 2023 р. до ДПС декларацію та повернути частину сплаченого ними податку на доходи.

Наразі економічна ситуація в країні залишається вкрай складною, щомісячний дефіцит бюджету вимірюється мільярдами доларів. Завдяки фінансовій підтримці міжнародних партнерів, Україна здатна покривати значну частину своїх соціальних витрат, але міжнародна допомога не йде на фінансування оборони та безпеки. Тому податкові доходи держави мають велике значення, адже за їх рахунок йде фінансування оборонного сектора.

Тож уряд вирішив скасувати деякі запроваджені раніше пільги (до закінчення дії воєнного стану): з 1 липня повернули мита та ПДВ на імпортованих товарів, зокрема автомобілів, які були скасовані Законом 2142; Законом 2618 від 21.09.2022 р. були також повернуті акцизи на пальне (хоча їх розмір зменшили), при цьому знижена ставка ПДВ залишилась без змін на рівні 7%. Такі ставки діють до кінця військового стану, але не пізніше 1 липня 2023 року. Після цього ставка ПДВ повернеться до рівня 20%, якою вона була до запровадження пільг у березні, а акцизи – до 213 євро та 140 євро за 1000 л на бензин і дизель відповідно.

Запроваджені урядом податкові пільги з одного боку, захистили підприємницький сектор, але, з іншого, зменшили надходження до бюджету.

Наприклад, сума пільг із ввізного мита, акцизу та ПДВ на ввезення автомобілів за три місяці становила 26,1 млрд. грн., у 14,8 млрд. грн. обійшлися пільги на пальне – нульовий акциз та зниження ПДВ до 7% [1].

Окрім звільнення законотворців є необґрунтованими та невинуватливими, як, наприклад, надання можливості переходу на сплату 2% від обороту особам, які організовують азартні ігри, виробляють та продають ювелірну продукцію, займаються фінансовою діяльністю, а також великим підприємствам.

Зважаючи на зобов'язання української влади відповідно до Меморандуму з МВФ узгодити податкове законодавство з нормами ЄС, вже підготовлено і передано на розгляд законопроект, який має повернути оподаткування до довоєнного стану вже з 1 липня 2023 р., зокрема, і скасування єдиного податку у розмірі 2%. Це може призвести до порушення принципу стабільності, і додаткових труднощів для платників податків.

Отже, як бачимо, інтенсивність нормотворчої роботи законодавців дуже велика. Законодавство зазнало багато змін, і продовжує змінюватися, тому платникам вкрай важливо постійно стежити за всіма нормативними новаціями у сфері податків і вчасно коригувати свою роботу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Гришко А., Бетлій О. Податкові послаблення для парків, ФОПів та інших під час війни. Що залишити, а що переглянути? Економічна правда. 18 жовтня 2022. URL: <https://www.epravda.com.ua/publications/2022/10/18/692753/>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо особливостей оподаткування та подання звітності у період дії воєнного стану: Закон України від 03.03.2022 року № 2118-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2118-20#Text>
3. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану: Закон України від 15.03.2022 року № 2120-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>
4. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства на період дії воєнного стану: Закон України від 24.03.2022 року № 2142-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2142-20#Text>
5. Про захист інтересів суб'єктів подання звітності та інших документів у період дії воєнного стану або стану війни: Закон України від 03.03.2022 року № 2115-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2115-20#Text>